

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-10>

УДК 332.145

МЕХАНІЗМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ З ЄС

MECHANISMS OF ADAPTIVE MANAGEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF INTEGRATION CONVERGENCE WITH THE EU

Назарук Андрій Ярославович

аспірант,

Луцький національний технічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1150-9971>**Рудь Надія Терентіївна**

доктор економічних наук, професор,

Луцький національний технічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9040-146X>**Nazaruk Andrii, Rud Nadiia**

Lutsk National Technical University

У статті здійснено комплексне теоретико-методологічне осмислення механізмів адаптивного управління сталим розвитком сільських територій України з урахуванням інтеграційної конвергенції з інституціональним простором Європейського Союзу. Визначено, що ефективність адаптивного управлінського впливу визначається здатністю системної трансформації локальних управлінських структур через залучення децентралізованих інструментів та ресурсної синергії. Досліджено роль інтегративного потенціалу політик згуртованості ЄС як каталізатора інституційної ресинхронізації сільського простору та активізації ендегенного розвитку в умовах багаторівневого врядування. Ідентифіковано ключові дисфункції існуючих моделей територіального управління та запропоновано концептуальну рамку адаптивної інституціоналізації, що базується на засадах стратегічної рефлексивності та смарт-спеціалізації аграрних кластерів. Доведено необхідність формування поліцентричних структур управління, які здатні забезпечити еволюційно-поступальний розвиток сільських територій України у векторі європейської інтеграції.

Ключові слова: сталий розвиток, сільські території, адаптивне управління, євроінтеграція, політики згуртованості, багаторівневе врядування, інституціональна конвергенція.

The purpose of the article is to study the theoretical and methodological foundations and practical guidelines of adaptive management of sustainable development of rural areas of Ukraine in the context of integration convergence with the EU by identifying transformational determinants, institutional reframing and modernization of management architectures. The methodological basis of the study is a system-structural approach to the analysis of adaptive mechanisms for managing the development of rural areas in the context of integration interaction with the EU. The principles of multi-level stratification of managerial influences, institutional reconfiguration and resource-functional modeling are applied. The methods of comparative analysis, structural-logical generalization, expert assessment, as well as elements of factor analysis are used to identify destructive dysfunctions and potential zones of evolutionary transformation of managerial practices in rural space. The article provides a comprehensive theoretical and methodological understanding of the mechanisms of adaptive management of sustainable development of rural areas of Ukraine, taking into account integration convergence with the institutional space of the European Union. It is determined that the effectiveness of adaptive management influence is determined by the ability of systemic transformation of local management structures through the involvement of decentralized instruments and resource synergy. The role of the integrative potential of EU cohesion policies as a catalyst for institutional resynchronization of rural space and activation of endogenous development in the conditions of multi-level governance is investigated. The key dysfunctions of existing models of territorial management are identified and a conceptual framework of

adaptive institutionalization is proposed, based on the principles of strategic reflexivity and smart specialization of agricultural clusters. The need for the formation of polycentric management structures that are capable of ensuring the evolutionary and progressive development of rural areas of Ukraine in the vector of European integration is proven.

Keywords: sustainable development, rural areas, adaptive management, European integration, cohesion policies, multi-level governance, institutional convergence.

Постановка проблеми. У сучасних умовах поліфакторної турбулентності та асиметричної динаміки інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом значно актуалізується проблема формування ефективних механізмів адаптивного управління сталим розвитком сільських територій. Цей процес супроводжується зростаючою складністю інституціонального середовища, багатоконпонентністю регуляторних взаємозв'язків та постійною трансформацією просторово-економічної конфігурації аграрного сектору. Існуючі підходи до регіонального врядування не враховують повною мірою специфіку сільських територій як відкритих соціо-еколого-економічних систем, котрі перебувають у стані латентної вразливості до зовнішніх шоків та інтеграційної дестабілізації.

Однією із головних проблем при цьому є необхідність інституціоналізації поліцентричних моделей управління, здатних забезпечити резистентність і прогресивну адаптацію сільських громад до умов нормативно-правового, структурного та ресурсного синтезу з європейським простором [3]. В даному контексті спостерігається дефіцит ефективних адаптаційно-інтеграційних інструментів, які б дозволили сформувати нову парадигму сталого територіального розвитку, орієнтовану на ендогенізацію потенціалу, підвищення когнітивної спроможності локальних агентів управління та оптимізацію міжрівневої взаємодії.

Крім того, наявна управлінська архітектура не завжди забезпечує відповідність викликам інтеграційної конвергенції, зокрема щодо гармонізації стратегічного планування та моніторингу індикаторів сталості. Домінування фрагментарних, лінійних управлінських практик унеможливорює формування цілісного адаптивного контуру розвитку, що ускладнює імплементацію сучасних підходів до смарт-спеціалізації та інтегрованого територіального розвитку. Відтак, постає необхідність наукового обґрунтування та концептуального моделювання механізмів, які б забезпечили інтегрованість, сталість і євроінтеграційні вектори в єдину управлінську систему розвитку сільських територій України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження питань адаптивного управління сталим розвитком сільських територій України в інтеграційній парадигмі взаємодії з ЄС базується на широкому теоретико-методологічному доробку вітчизняних і зарубіжних науковців. Особлива увага приділяється розкриттю трансформаційних детермінант сільської економіки в умовах багаторівневої євроінтеграційної динаміки, що зумовлює необхідність переосмислення класичних моделей розвитку аграрних регіонів.

Зокрема, у працях М. І. Дзямудича [1; 2; 3; 4; 13] досліджено специфіку економічної активності сільського населення Західного регіону України, що формує підґрунтя для ідентифікації латентних ризиків та потенціалів регіональної стійкості. Концептуальні засади зайнятості сільського населення розглядаються автором як структуроутворюючі фактори адаптивної моделі розвитку. Водночас, акцент на підтримці підприємницьких ініціатив як факторі територіальної мобілізації дозволяє переорієнтувати управлінську парадигму на активізацію локальних економічних екосистем.

Питання взаємозв'язку цифрової трансформації, зеленої економіки та інклюзивного ринку праці розглядаються у роботах В. В. Пшибельського [5] О. А. Урбан [6] та Н. Л. Хомюк [7; 8], які акцентують увагу на міжсекторальній інтеграції стратегічних пріоритетів сталості у процесі формування нових управлінських конфігурацій.

Доцільно відзначити фундаментальні дослідження Т. О. Шматковської [9; 10] щодо функціонування особистих селянських господарств, які дозволяють виявити соціально-економічні маркери рівня життя сільського населення, що є важливим орієнтиром для формування індикативної моделі сталого розвитку. Теоретичне обґрунтування стратегічної мінімізації управлінських комунікаційних втрат в умовах інформаційного перевантаження, що відображено в працях О. О. Яценко [11; 12], набуває особливої актуальності в контексті підвищення когнітивної адаптивності локальних інституцій.

Також варто звернути увагу на роботу А. Г. Розсказова [14], у якій репрезентується

макроекономічна візія впливу воєнного фактору на структурну цілісність сільської економіки в Україні.

Отже, сучасна наукова думка формує багаторівневу аналітичну платформу для осмислення адаптивного управління як багатокomпонентного механізму синтезу сталості та інтеграційної відповідності, що потребує подальшого узагальнення та системного переосмислення в умовах євроінтеграції.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад і практичних орієнтирів адаптивного управління сталим розвитком сільських територій України в умовах інтеграційної конвергенції з ЄС шляхом ідентифікації трансформаційних детермінант, інституційної рефреймізації та модернізації управлінських архітектонік.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна специфіка механізмів адаптивного управління сталим розвитком сільських територій України полягає у здатності до інституціонально-рефлексивного перетворення управлінських контурів відповідно до параметрів інтеграційної конвергенції з європейським регуляторним простором. Такі механізми формуються як динамічні, багаторівневі структури, які функціонують у режимі стратегічної гнучкості та когнітивно орієнтованого планування [7]. Їх змістовне наповнення передбачає імплементацію інструментів смарт-спеціалізації та ресурсної диверсифікації, що забезпечує ендогенізацію розвитку і підвищення інституційної резильєнтності територій. Тому ключовим вектором виступає

інтеграція принципів ефективного самоврядування, екосистемного підходу та функціональної сумісності з нормативно-правовими вимогами ЄС.

Отже, можна стверджувати, що ефективність адаптивного управлінського впливу в контексті сталого розвитку сільських територій детермінується здатністю локальних управлінських структур до системної трансформації, що ґрунтується на інтеграції децентралізованих інструментів управління та багатоаспектній ресурсній синергії [12]. Така трансформація передбачає відхід від централізовано-ієрархічної парадигми на користь поліцентричної архітектоніки, у якій домінують принципи багаторівневої участі та управлінської саморегуляції.

Відповідно, залучення децентралізованих інструментів сприяє формуванню когнітивно адаптивних підходів щодо управлінської реакції, які резонують із локальними соціально-економічними детермінантами. Ресурсна синергія, у свою чергу, забезпечує мультиплікативний ефект мобілізації просторового, людського й екологічного потенціалу, що актуалізує ендогенну активність та знижує залежність від екзогенних дотаційних механізмів (табл. 1).

Отже, бачимо, що інтегративний потенціал політик згуртованості Європейського Союзу виступає ключовим каталізатором інституційної ресинхронізації сільського простору, формуючи засади для впровадження комплексної парадигми багаторівневого врядування. Такі політики забезпечують нормативну та

Таблиця 1

Децентралізовані інструменти адаптивного управління

Інструмент	Сутнісна характеристика	Функціональна роль
Громадський бюджет	Механізм прямої участі громадян у прийнятті рішень щодо фінансування місцевих ініціатив	Посилення субсидіарності, стимулювання локальної активності
Агенції регіонального розвитку	Інституції, що реалізують проекти місцевого розвитку з урахуванням стратегічних пріоритетів регіону	Координація стратегічного планування та залучення інвестицій
Механізми міжмуніципального співробітництва	Форми об'єднання ресурсів та управлінських зусиль між громадами	Оптимізація управлінських рішень на локальному рівні
Програми підтримки локального бізнесу	Інструменти фінансового та консультаційного стимулювання місцевого підприємництва	Ендогенізація економічного зростання та збереження людського потенціалу
Цифрові платформи е-врядування	Електронні системи взаємодії громади з органами влади	Підвищення прозорості, ефективності та інституційної довіри

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 8; 10]

ресурсну підтримку процесів інституціонального узгодження, стимулюючи гармонізацію управлінських протоколів та індикативного моніторингу у відповідності до стандартів ЄС [8]. При цьому акцент на полісекторальній інтеграції сприяє детонації латентного потенціалу ендегенного розвитку, активуючи внутрішні чинники економічного зростання, зокрема через механізми соціальної інклюзії, територіального партисипативного планування та кластерної самоорганізації. Тому в такому вимірі політики згуртованості не лише виступають фінансово-інструментальним базисом соціально-економічних трансформацій, але й самі задають логіку адаптивного реформування управлінського простору сільських територій, що і є доцільним для реалізації в Україні.

Якщо вести мову про ключові дисфункції існуючих моделей територіального управління, то необхідно зазначити, що вони полягають у домінуванні централізованих ієрархічних структур, які обмежують партисипативну активність та локальну ініціативність субнаціональних агентів. Така модель характеризується низьким рівнем інституційної пластичності, що унеможливлює своєчасну адаптацію до зовнішніх трансформаційних імпульсів. Водночас спостерігається фрагментарність

системи управління, відсутність узгодженості стратегічного планування та дефіцит механізмів інтегрованого просторового розвитку [5]. Тому недостатня синхронізація міжрівневої взаємодії супроводжується слабкою реалізацією механізмів децентралізаційного моделювання, що і знижує ефективність використання ресурсів та призводить до функціональної інерції управлінських систем.

У контексті посилення інтеграційної взаємодії України з Європейським Союзом зростає актуальність формування адаптивних моделей інституціонального управління, орієнтованих на сталий розвиток сільських територій [10]. Необхідність переосмислення стратегічних пріоритетів, модернізації управлінських механізмів та впровадження смарт-спеціалізації аграрних кластерів зумовлює пошук концептуально цілісної інституційної рамки, здатної до трансформаційної гнучкості (рис. 1).

Як бачимо, концептуальні засади адаптивної інституціоналізації виступають багатоаспектною конструкцією, котра поєднує стратегічну рефлексивність, кластерну спеціалізацію, поліцентричну координацію та механізми моніторингової валідації. Її впровадження дозволяє забезпечити когерентну інтеграцію сільських територій у європейський

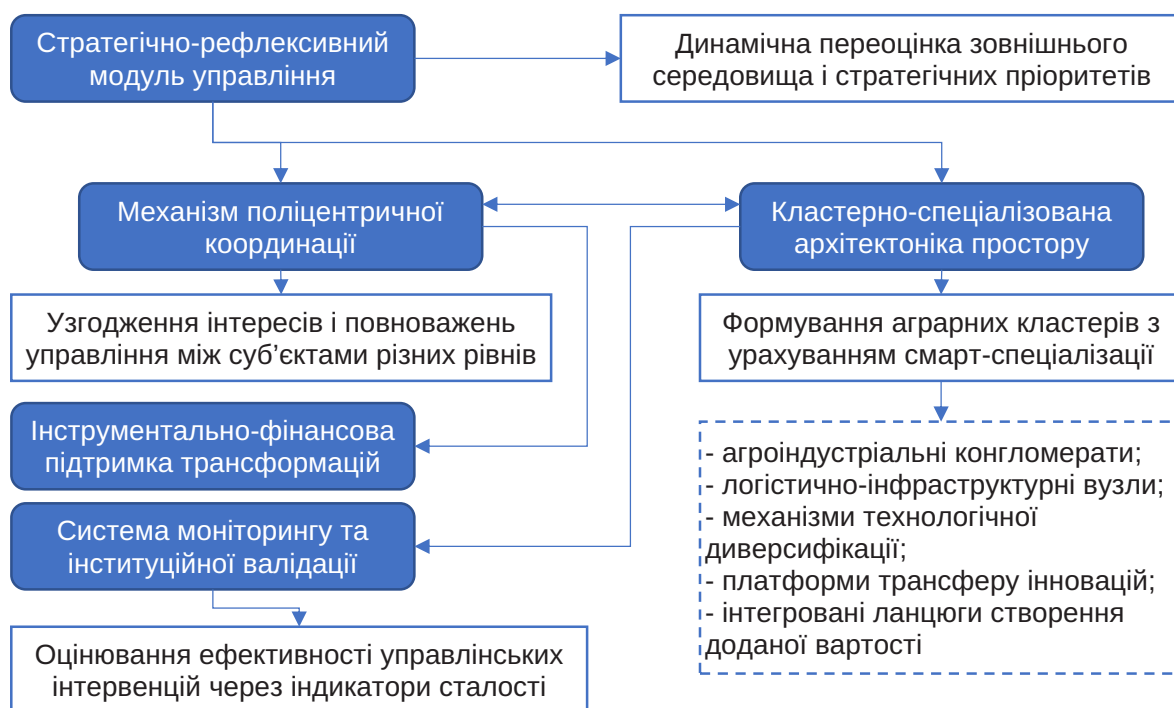

Рис. 1. Концептуальні засади адаптивної інституціоналізації управління розвитком сільських територій

Джерело: сформовано авторами

регуляторний простір і активізувати внутрішні джерела розвитку. Загалом актуалізація даної моделі відкриває перспективи формування нового типу сільської політики, заснованої на смарт-управлінні та інституційній взаємодії.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку що необхідність формування поліцентричних структур управління обумовлюється дезінтеграційною фрагментацією існуючих управлінських систем, що не забезпечують повноцінної адаптації сільських територій України до викликів європейської інтеграції. Універсалізація управлінських моделей на тлі різнорівневої соціально-економічної диференціації зумовлює потребу в мережевій

реконфігурації управлінського середовища, заснованій на принципах паритетної взаємодії та функціональної комплементарності. Саме поліцентричні структури управління забезпечують розподіл владних компетенцій між різними центрами впливу, що дозволяє посилити ефекти територіальної спеціалізації, зміцнити інституційну резильєнтність громад та активізувати їхній ендогенний потенціал. Можна стверджувати, що такий підхід сприяє консолідації стратегічного бачення «знизу – вгору» та модифікації просторової логіки управління відповідно до нормативних матриць ЄС, задаючи нову траєкторію еволюційно-поступального розвитку сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дзямулич М. І., Максим'як С. В. Економічна активність сільського населення західного регіону України в контексті транскордонної міграції. *Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету*. Серія «Регіональна економіка». 2024. № 20(76). С. 273–278.
2. Дзямулич М. І., Максим'як С. В. Концептуальні засади формування зайнятості сільського населення України. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 84. № 5. С. 25–30.
3. Дзямулич М. І., Максим'як С. В. Розвиток підприємницьких ініціатив серед сільського населення як фактор економічного зростання в Україні. *Ефективна економіка*. 2024. № 6.
4. Дзямулич М. І., Шматковська Т. О., Борисюк О. В. Великі дані та їх роль у формуванні цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 70. № 3. С. 16–21.
5. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Засади формування зеленої економіки на основі розвитку соціальної відповідальності бізнес-структур. *Агросвіт*. 2025. № 2. С. 75–80.
6. Урбан О. А., Дзямулич М. І., Чиж Н. М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації світової економіки. *Економічний форум*. 2023. № 2. С. 47–52.
7. Хомюк Н. Л., Дзямулич М. І., Барішнікова В. В. Драйвери формування зеленої економіки на засадах цифровізації та сталого розвитку в Україні. *Агросвіт*. 2025. № 6. С. 11–16.
8. Хомюк Н. Л., Шматковська Т. О., Дзямулич М. І., Гаряга Л. О. Детермінанти розвитку інклюзивного ринку праці в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 37(1). С. 22–27.
9. Шматковська Т. О. Оцінка доходів від функціонування особистих господарств в аспекті формування рівня життя сільського населення із застосуванням економіко-математичного моделювання. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 3(82). С. 111–116.
10. Шматковська Т. О. Функціонування особистих господарств в аспекті диференціації життєвого рівня сільського населення. *Держава та регіони : економіка та підприємництво*. 2007. № 5. С. 128–132.
11. Яценко О. О. Сучасні підходи до розробки стратегії мінімалістичного маркетингу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70.
12. Яценко О. О. Маркетинг в умовах інформаційного переважання: як брендам виділятися в епоху надлишку даних. *Економіка та суспільство*. 2024. № 72.
13. Dziamulych M., Petrukha S., Yakubiv V., Zhuk O., Maiboroda O., Tesliuk S., Kolosok A. Analysis of the socio-demographic state of rural areas in the system of their sustainable development: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development"*. 2021. Vol. 21(4). P. 223–234.
14. Rozskazov A. G., Chaliuk Y. O., Anishchenko V. O., Smal I., Matviichuk O. Global socioeconomic implications of the Russia-Ukraine War. *Economy and Society*. 2022. Vol. 23.

REFERENCES:

1. Dziamulych, M. I., & Maksymiak, S. V. (2024) Ekonomichna aktivnist silskoho naselennia zakhidnoho rehionu Ukrainy v konteksti transkordonnoi mihratsii [Economic activity of the rural population of the western region of Ukraine in the context of cross-border migration]. *Ekonomichni nauky. Seriya "Rehionalna ekonomika" – Economic sciences. Series "Regional Economy"*, vol. 20(76), pp. 273–278.
2. Dziamulych, M. I., & Maksymiak, S. V. (2023) Kontseptualni zasady formuvannia zainiatosti silskoho naselennia Ukrainy [Conceptual principles of the formation of employment of the rural population of Ukraine]. *Galytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, vol. 84(5), pp. 25–30.
3. Dziamulych, M. I., & Maksymiak, S. V. (2024). Rozvytok pidpriemnytskykh initsiatyv sered silskoho naselennia yak faktor ekonomichnoho zrostantia v Ukraini [Development of entrepreneurial initiatives among the rural population as a factor of economic growth in Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, vol. 6.
4. Dziamulych, M. I., Shmatkovska, T. O., & Borysiuk, O. V. (2021) Velyki dani ta yikh rol u formuvanni tsyfrovoy ekonomiky [Big data and its role in shaping the digital economy]. *Galytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, vol. 70(3), pp. 16–21.
5. Pshybelskyi, V. V., Shmatkovska, T. O. & Kolosok, A. M. (2025) Zasady formuvannia zelenoi ekonomiky na osnovi rozvytku sotsialnoi vidpovidalnosti biznes-struktur [Principles of forming a green economy based on the development of social responsibility of business structures], *Agrosvit – Agrarian world*, vol. 2, pp. 75–80.
6. Urban, O. A., Dziamulych, M. I., & Chyzh, N. M. (2023) Kontseptsia stalogo rozvytku v umovakh globalizatsii svitovoi ekonomiky [The concept of sustainable development in the conditions of globalization of the world economy]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, vol. 2, pp. 47–52.
7. Khomiuk, N. L., Dziamulych, M. I., & Baryshnikova, V. V. (2025) Draivery formuvannia zelenoi ekonomiky na zasadakh tsyfrovizatsii ta staloho rozvytku v Ukraini [Drivers of the formation of a green economy based on digitalization and sustainable development in Ukraine]. *Agrosvit – Agrarian world*, vol. 6, pp. 11–16.
8. Khomiuk, N. L., Shmatkovska, T. O., Dziamulych, M. I., Hariaha, L. O. (2024) Determinanty rozvytku inkluzyvnogo rynku pratsi v Ukraini [Determinants of the development of the inclusive labor market in Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, vol. 37(1), pp. 22–27.
9. Shmatkovska, T. O. (2008) Otsinka dokhodiv vid funktsionuvannia osobystykh gospodarstv v aspekti formuvannia rivnia zhyttia silskoho naselennia iz zastosuvanniam ekonomiko-matematichnogo modeliuvannia [Assessment of income from the functioning of personal farms in the aspect of forming the standard of living of the rural population with the use of economic and mathematical modeling]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, vol. 3(82), pp. 111–116.
10. Shmatkovska, T. O. (2007) Funktsionuvannia osobystykh gospodarstv v aspekti dyferentsiatsii zhyttievogo rivnia silskoho naselennia [The functioning of personal farms in the aspect of differentiation of the standard of living of the rural population]. *Derzhava ta regiony: ekonomika ta pidpriemnytstvo – State and regions: economy and entrepreneurship*, vol. 5, pp. 127–132.
11. Iashchenko, O. O. (2025) Modern approaches to developing a minimalistic marketing strategy. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 70.
12. Iashchenko, O. O. (2025) Marketyng v umovakh informatsiinoho perevantazhennia: yak brendam vydiliatsia v epokhu nadlyshku danykh [Marketing in the conditions of information overload: how brands can stand out in the era of data overload]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 72.
13. Dziamulych, M., Petrukha, S., Yakubiv, V., Zhuk, O., Maiboroda, O., Tesliuk, S., & Kolosok, A. (2021) Analysis of the socio-demographic state of rural areas in the system of their sustainable development: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development"*, vol. 21(4), pp. 223–234.
14. Rozskazov, A. G., Chaliuk, Y. O., Anishchenko, V. O., Smal, I. & Matviichuk, O. (2022) Global socio-economic implications of the Russia-Ukraine War, *Economy and Society*, vol. 23.